

Het »beroep op het volksgeweten" zal dan voortaan ons hoofdwapen in den strijd wezen en nu gij weet, reeds is dat wapen beproefd, en mag ik er niet bijvoegen, zijn deugdelijkheid gebleken? O! ik begrijp het, omdat ons geloof zoo weinig is, is onzer haast altijd zoo veel. Als door een tooverslag, beelden we ons soms in, dat die ontwaking van het volksgeweten komen moest. En als er dan na jaren strijd, nog zooveel terrein overblijft, dat nog niet werd heroverd, verslauwt vaak onze geestdrift, en sluipt ons moedeloosheid in de ziel.

Maar in ernst, M. H., wie bij ervaring weet hoe langzaam de werking zich openbaart van het zedelijk leven: wie vooral uit de geschiedenis der volkeren leerde, hoe naauwlijks merkbaar het geestelijk leven der volken voortschrijdt, zoolang geen machtige gebeurtenissen het wakker schudden en als grijpen in zijn ingewand: wie i. e. w. niet slechts met beden en met wenschen, maar ook met de geaardheid van het zedelijk, vooral met den aard van het volksleven te raden gaat, — neen, gewisselijk, die zal niet klagen noch jammeren, maar eer lof en aanbidding offeren aan den God onzer Vadersen die ons reeds zulk een overwinning schonk. O! zie terug op den strijd die achter ons ligt, en als ge dan eerst boete hebt gedaan over de zonde onzer eigenwilligheid en onzer jammerlijke verdeeldheid, verkwik dan ook uw ziele eens aan zoo rijken buit als na zoo korten strijd reeds werd uitgedragen. Of is het dan niet als bij de kinderen Israëls, zoo ook in onze kringen, een wassen onder de verdrukking geweest? Is niet de kleine groep van weleer in menigte uitgebroken, en met verdubbelde slagorde uit den strijd teruggekeerd? Dat wolkje, eens als eens mans hand, is het niet tot een zwangere wolk aangegroeid, wier malsche druppelen op het dorstig land zijn neergedaald? En waar zooveel reeds opstonden, om onze gelederen te versterken, zijn er daar niet nog meerderen, die ja nog nederliggen, maar toch de oogen reeds ontloken,